

Kavetska A.

*studentka IV roku Wydziału Prawa
Zachodnioukraińskiego Uniwersytetu Narodowego*

PRAWA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH W CZASIE WOJNY: LUKI W MIĘDZYNARODOWYM PRAWIE HUMANITARNYM

Współczesne realia konfliktów zbrojnych, a w szczególności doświadczenia płynące z pełnoskalowej agresji Federacji Rosyjskiej na terytorium Ukrainy, rzucają nowe światło na efektywność globalnych systemów ochrony praw człowieka. Jednym z najbardziej palących wyzwań prawnych pozostaje status osób z niepełnosprawnościami, które w warunkach działań wojennych stają się grupą szczególnie wrażliwą. Analiza aktualnej praktyki wskazuje na istotny dysonans pomiędzy formalnymi gwarancjami prawnymi a rzeczywistością operacyjną konfliktów zbrojnych. Problem ten należy postrzegać nie w kategoriach medycznych, lecz jako naruszenie zasad równości i powszechności praw człowieka w sytuacjach nadzwyczajnych, co znajduje potwierdzenie w literaturze przedmiotu [6, s. 45–47].

Fundamentem ochrony prawnej osób z niepełnosprawnościami pozostają normy Konstytucji Ukrainy, w szczególności art. 24 ustanawiający zasadę równości wobec prawa oraz art. 46 gwarantujący prawo do zabezpieczenia społecznego [1]. W warunkach konfliktu zbrojnego kluczową rolę odgrywa jednak międzynarodowe prawo humanitarne, uzupełniane przez instrumenty międzynarodowej ochrony praw człowieka. Szczególne znaczenie ma Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych, której art. 11 zobowiązuje państwa-strony do podejmowania wszelkich niezbędnych środków w celu zapewnienia ochrony i bezpieczeństwa osób z niepełnosprawnościami w sytuacjach ryzyka, w tym konfliktów zbrojnych [2]. CRPD, jako instrument prawa praw człowieka, uzupełnia klasyczne mechanizmy MPH, które nie zawsze odpowiadają współczesnym standardom równości.

Pierwszą istotną luką MPH pozostaje sposób definiowania niepełnosprawności. Konwencje genewskie z 1949 r., w szczególności IV Konwencja genewska o ochronie

osób cywilnych podczas wojny, koncentrują się na ochronie osób rannych, chorych oraz cywilów jako takich (m.in. art. 16 i art. 27), nie uwzględniając społeczno-prawnego modelu niepełnosprawności [3]. Podejście to opiera się na modelu medycznym, pomijając bariery środowiskowe i infrastrukturalne jako główne źródło wykluczenia. Jak wskazuje M. Zając, standard „rozumnego przystosowania”, wypracowany na gruncie prawa praw człowieka, nie został dotychczas w sposób systemowy przeniesiony na grunt MPH [8, s. 88–92].

W tym kontekście osoba poruszająca się na wózku inwalidzkim nie jest ograniczona samą niepełnosprawnością, lecz niedostosowaną infrastrukturą ochronną, taką jak schrony pozbawione dostępu bez barier architektonicznych. Brak takich dostosowań w warunkach wojny prowadzi do faktycznego wykluczenia z systemu ochrony ludności cywilnej.

Drugą luką jest brak precyzyjnych standardów ewakuacji oraz ratownictwa uwzględniających potrzeby osób z niepełnosprawnościami sensorycznymi i intelektualnymi. W wyroku ETPCz w sprawie Toplak i Mrak przeciwko Słowenii Trybunał podkreślił, że dostępność informacji stanowi istotny element realizacji zasady równości i niedyskryminacji [5]. W realiach konfliktu zbrojnego brak alternatywnych form alarmowania, takich jak wizualne systemy ostrzegania dla osób niesłyszących, może prowadzić do naruszenia art. 2 EKPC w związku z art. 14 EKPC.

Analiza orzecznictwa ETPCz, w tym wyroku w sprawie Gruzja przeciwko Rosji (II), pozwala wywieść, że brak adaptacji podstawowych usług publicznych w strefach konfliktu może prowadzić do niehumanitarnego i poniżającego traktowania ludności cywilnej [4]. Choć sprawa ta nie dotyczyła bezpośrednio osób z niepełnosprawnościami, jej wnioski mają znaczenie interpretacyjne dla oceny obowiązków państw wobec grup szczególnie wrażliwych w czasie wojny.

Kolejną luką MPH jest brak wyraźnych mechanizmów odpowiedzialności za niszczenie infrastruktury i technologii wspomagających, takich jak koncentratory tlenu czy sprzęt ortopedyczny. Jak zauważa J. Kun-Buczko, technologie wspomagające powinny być traktowane jako dobra niezbędne do przeżycia, porównywalne z

żywnością i lekami [7, s. 134–138]. Ich celowe niszczenie de facto pozbawia osoby z niepełnosprawnościami realnej ochrony życia.

Trzecią istotną luką pozostaje dostępność cyfrowa. W warunkach cyfryzacji systemów ostrzegania i komunikacji kryzysowej brak zgodności aplikacji ratunkowych ze standardami WCAG prowadzi do wykluczenia osób niewidomych i słabowidzących. Państwo ma pozytywny obowiązek zapewnienia równego dostępu do informacji kryzysowej wszystkim obywatelom, niezależnie od ich sprawności, co wynika zarówno z CRPD, jak i z ogólnych zasad prawa praw człowieka.

Podsumowując, doświadczenia współczesnych konfliktów wykazują, że wojna drastycznie potęguje wrażliwość osób z niepełnosprawnościami, tworząc liczne bariery w procesach ewakuacyjnych, dostępie do schronienia oraz opieki medycznej. Głównym problemem pozostaje fakt, że w obecnym systemie MPH (w tym w Konwencjach Genewskich i Protokołach z 1977 r.) brakuje precyzyjnych norm i mechanizmów bezpośrednio adresowanych do tej grupy osób.

Obserwujemy istotny dysonans: formalnie zagwarantowane prawa nie pokrywają się z ich rzeczywistą realizacją w warunkach bojowych. Aby zmienić ten stan rzeczy, niezbędne są głębokie zmiany systemowe. Konieczna jest pełna integracja standardów Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych z prawem wojennym, wdrożenie konkretnych norm dostępności architektonicznej i cyfrowej oraz ustanowienie rygorystycznej kontroli nad praktyczną implementacją tych zabezpieczeń. Tylko takie podejście pozwoli na realną ochronę godności ludzkiej w obliczu zagrożeń militarnych.

LISTA ŹRÓDEŁ

1. Konstytucja Ukrainy: Ustawa zasadnicza Ukrainy z dnia 28 czerwca 1996 r. nr 254k/96-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-bp>.
2. Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169). URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20120001169>.

3. Konwencja genewska o ochronie osób cywilnych podczas wojny z dnia 12 sierpnia 1949 r. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19560380171>.
4. Wyrok ETPCz z dnia 21 stycznia 2021 r. w sprawie Gruzja przeciwko Rosji (II). skarga nr 38263/08. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-207757>.
5. Wyrok ETPCz z dnia 11 lutego 2021 r. w sprawie Toplak i Mrak przeciwko Słowenii. skarga nr 34591/15. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-207797>.
6. Syroid T. Międzynarodowe prawo humanitarne: podręcznik. Charków: Prawo. 2024. 456 s.
7. Kun-Buczko J. Ochrona grup wrażliwych w konfliktach zbrojnych. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe. 2023. 210 s.
8. Zając M. Prawa osób z niepełnosprawnościami w prawie międzynarodowym (Glor przeciwko Szwajcarii). Kraków: Universitas. 2024. 195 s.

УДК 341.3:004.8

Melnyk S.

*Studentka IV roku Wydziału Prawa
Zachodnioukraińskiego Uniwersytetu Narodowego*

MIĘDZYNARODOWE REGULACJE PRAWNE DOTYCZĄCE TWORZENIA I ZASTOSOWANIA UZBROJONEJ SZTUCZNEJ INTELIGENCJI

W dzisiejszym świecie rola sztucznej inteligencji rośnie, a wraz z nią rośnie potrzeba jej regulacji. Społeczność międzynarodowa poświęca obecnie większą uwagę regulacji właśnie „cywilnej” sztucznej inteligencji, w szczególności wiele państw opracowało własne strategie krajowe w tej dziedzinie, a w ramach UE przyjęto kompleksowy AI Act. W Ukrainie przyjęto również Koncepcję rozwoju AI w Ukrainie, która określiła 9 priorytetowych obszarów rozwoju branży AI, wśród których kluczowym jest obrona, co wynika ze zmiany charakteru wojny na „technologiczną” w związku z trwającą pełną inwazją Rosji, która miała miejsce 24 lutego 2022 r. a